

انجمن علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی
دانشکده فارابی دانشگاه تهران

استصحاب

نشریات
دانشجویی
دانشگاه
تهران

صادر کننده مجوز: دانشگاه تهران
صاحب امتیاز: «انجمن علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی دانشکده فارابی دانشگاه تهران»
زمینه انتشار: علمی-اجتماعی
مدیر مسئول: مهدی شمس الدین / سردبیر: امیر حسین علائی
شماره نهم / تاریخ انتشار: آبان ماه ۱۴۰۱

قال رسول الله صلى الله عليه وآله: المتقون ساده، والفقهاء قادة، والجلوس إليهم عبادة.
پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: تقوا پیشگامان مهترند و فقیهان رهبرند و هم‌نشینی با آنان عبادت است.

فهرست مطالب نهمین شماره نشریه استصحاب:

۱- ماهیت شرط در عقد

فاطمه فلاحتی شهاب الدینی- صفحه ۲

۲- معرفی شخصیت- شهید سید محمد باقر صدر

پرینان ناصری- صفحه ۳

۳- ماهیت قرارداد رهن کامل ملک

احمدرضا دهستانی- صفحه ۳

۴- حقوق شهروندی در محتوای قانون اساسی

بنت الهدی براری- صفحه ۴

۵- معرفی کتاب- آسیب شناسی فقهی قوانین حقوقی

محمد رضا محمدزاده- صفحه ۴

سراسر مقاله

مهدی شمس الدین

هر حکومتی نیازمند قانون‌گذاری است و در جامعه اسلامی مبنای قانون‌گذاری شریعت اسلامی است. بدون شک، در هر جامعه دارای حکومت، قانون از نیازهای اولیه است و امر قانون‌گذاری از کارکردهای مهم هر حکومتی است. جامعه اسلامی نیز تابع همین قاعده است.

با توجه به اینکه در چنین جامعه‌ای، شریعت اسلامی مبنای رفتار فردی و جمعی است، طبیعتاً قانون نیز بر احکام و مقررات دینی قرار دارد. بنابراین در جامعه اسلامی، قانون نیازمند فقه است و علم فقه جایگاهی خاص در عرصه قانون‌گذاری جامعه اسلامی دارد.

شریعت اسلامی، بیانگر اراده تشریعی خداوند است و فقه نیز با ابزارهای خود آن را شناسایی می‌کند. از طرفی، قانون خواست حکومت را بیان می‌کند و ضمانت اجرایی آن بر عهده حکومت است؛ بنابراین وقتی یک حکم شرعی چهره قانونی پیدا می‌کند، در این صورت علاوه بر الزام شرعی، الزام قانونی که نمونه‌ای از الزام سیاسی است در مورد اجرای این حکم پیدا می‌شود.

به این معنا، قانون و قانون‌گذاری منافاتی با شریعت ندارد. حکم شرعی و حکم قانونی، هر یک از مبنای الزام خاصی حکایت می‌کنند؛ نهایت اینکه در جامعه اسلامی الزام حکومت نباید با الزام شریعت مغایر باشد. بر این اساس می‌توان گفت قانون‌گذاری گرچه در محتوا کاشف نظر شارع است، اما در ناحیه الزام و صورت‌بندی قانونی، به انشا و الزام حکومت نیاز دارد.

مقوق شهروندی در ممتوای قانون اساسی

محتوای قانون اساسی در رابطه با حقوق شهروندی به ۳ دسته تقسیم می شود.

دسته نخست: حقوقی که بدون قید و شرط حق همه افراد جامعه شناخته می شود که بیشترین اصول (۱۶ اصل) به حقوق شهروندی مربوط می شود، مانند تأمین امنیت قضایی عادلانه شهروند، مسکن، انتخاب شغل.
دسته دوم: قوانینی است که در متن اصل قانون مقید و محدود شده که قید حکم به قانون تعیین گردیده است (۷ اصل) «تعیید ممنوع است، مگر به حکم قانون»

دسته سوم: قوانینی است که ناظر بر (حقوق مشروط) شهروندان است که در متن قانون لحاظ شده است مانند عدم اطلاع به مبانی اسلام، عدم نقض، استقلال، آزادی، وحدت ملی و موازین اسلامی، عدم مخالفت با اسلام و مصالح عمومی و حقوقی دیگران.
حقوق شهروندی در قانون برنامه چهارم اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی توسط جمهوری اسلامی ایران از تاریخ اول فروردین ۱۳۸۴ لازم الاجرا بوده است.

دولت هدایت فعالیت های سیاسی، اجتماعی و مستقر آریندهای قانونی و حمایت و تضمین امنیت فعالیتت ها و اجتماعات قانونی جامعه و تربیت نسل فعال، مسوولیت پذیر، ایثارگر، مومن، رضایتمند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط با روحیه تعاونی و سازگاری، اجتماعی، متعهد به تقوی و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن، منشور حقوق شهروندی را مشتمل بر محورهای ذیل تنظیم و تصویب نماید:

الف) تأمین آزادی و صیانت از آرای مردم و تضمین آزادی، در حق انتخاب شدن و انتخاب کردن

ب) حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد

ج) هدایت فعالیت های سیاسی، اجتماعی به سمت آریندهای قانونی و تضمین امنیت فعالیتت ها و اجتماعات قانونی

د) ترویج مفاهیم وحدت آفرین و احترام آمیزنسبت به گروه های اجتماعی و اقدام مختلف در فرهنگ ملی

ه) تأمین آزادی و امنیت لازم برای رشد تشکل های اجتماعی در زمینه صیانت از حقوق کودکان و زنان

و) ارتقای آسایش امنیت اجتماعی در مردم و جامعه

ز) پرورش عمومی قانونهداری و رشد فرهنگ نظم و احترام به قانون و آیین شهروندی

ایستخاق و تعلق خاطر شهروندان به حقوق و آزادی های خود و مقابله با اعمال فشارهای حکومتی، عاملی موثر در پایداری و حفظ حقوق آن ها در جامعه می باشد.
قوانین اساسی کشورها، از جمله قوانین اساسی کشور ما، به ویژه در اصل ۲۶ یا به رسمیت شناختن تشکیک و فعالیت احزاب و جمعیت ها که ناشی از اوصاف اجتماع پذیری انسان ها می باشد، شهروندان را قادر می سازد تا اشخاصی که دارای تمایلات مشترک فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و... هستند، در کنار یکدیگر قرار گرفته و به عنوان یک توده نیرومند، با حاضر شدن در صحنه های مختلف در احقاق حقوق و آزادی های خود در محیط سایر در تلاش و تکلیو باشند.
همچنین به موجب اصل ۲۷ قانون اساسی در هنگام بیان مطالبات یا اعتراضات یا دفاع از حقوق خویش با تشکیک نهادهای مدنی و راهیمیایی های قانونی به جلب افکار عمومی و رعایت و حفظ حقوق قانونی را به نمایش می گذارند.
در مجلس شورای اسلامی، موضوع ایجاد یک کمیته حقوق بشر و شهروندی و آزادی های خود در کمیته قضاییه به نهاد مستقل صیانت از حقوق طبق موازین داخلی و اصول بین المللی پیگیری و مشروح وظایف آن تدوین شد.

شهروندی در ایران

تا قبل از این در ایران، شهروندی تنها از منظر شهر و شهرنشینی مطرح می‌گردید و شهروندی رابطه متقابل یک شهرنشین با شهر و مدیران شهری و شهرداری دیده می‌شد و حقوق شهروندی را در گرو تصویب نقشه جامع شهر می‌دیدند.

اما استفاده از واژه شهروند و شهروندی یا حقوق شهروندی در سال‌های اخیر در میان حقوقدانان و مجامع قانونی و حقوقی دید جامعه‌ری یافت. در سال ۸۳ قانونی با عنوان «احترام به آزادی‌های مشروع و حفظ حقوق شهروندی» به تصویب مجلس رسید و به نام «بخشنامه حقوق شهروندی» در قوه قضائیه، دستورکار واحدا گردید. رئیس مهم این قانون درباره نحوه بازداشت و بازجویی و منع شکنجه و رفتار با متهمان توسط ضابطین و مجریان قضایی بود.

هر چند در سال‌های اخیر واژه شهروند به یک معنی جدید در ایران به سرت فراگیر شده و کاربرد عمومی پیدا کرده است اما برخی از صاحب نظران در امور مسائل حقوقی و زبانی هنوز هم به این عقیده‌اند که در جوامع چون ایران، تاجکستان و افغانستان که تا هنوز اختلاف سطح توسعه در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی میان شهر و روستا خیلی بزرگ است، کاربرد این واژه به جای تبعه درحقیقت تبعیض در مقابل روستاییان به شمار خواهد رفت. زیرا به آنها شاید این تصور داده شود که آنها مانند شهر نشینان اتباع مستوای الحقوق کشور به شمار نمی‌روند.

در ایران به کودکانی که یکی از والدین آن‌ها شهروند کشورهایی مانند: افغانستان و پاکستان باشد با مشکل شهروندی روبرو هستند. سالانه ۱۲ هزار دختر ایرانی با اتباع بیگانه ازدواج می‌کنند. به استناد آمارهای منتشرشده ۳۲ هزار فرزند حاصل از ازدواج دختران مشهد با اتباع بیگانه بدون شناسنامه هستند.

قواعد تابعیت در قانون مدنی ایران آورده شده‌اند. جلد دوم قانون مدنی مصوب ۱۳۱۳ با اصلاحات بعدی، در شماری از مواد خود به شرایط کسب تابعیت ایرانی، سلب تابعیت و بازگشت به تابعیت اختصاص پیدا کرده‌است. ماده ۹۷۶ قانون مدنی کسانی را که ایرانی هستند بر شمرده و ماده ۹۷۹ شرایطی را که بیگانگان می‌توانند به تابعیت ایرانی درآیند مقرر نموده‌است.

ماده ۹۷۹ اعلام می‌دارد:

اشخاصی که دارای شرایط ذیل باشند می‌توانند تابعیت ایران را تحصیل کنند.

۱- به سن هجده سال تمام رسیده باشند.

۲- پنج سال اعم از متوالی یا متناوب در ایران ساکن بوده باشند.

۳ - فراری از خدمت نظامی نباشند.

در هیچ مملکتی به جنج مهم یا جنایت غیرسیاسی محکوم نشده باشند.
در مورد فقره دوم این ماده مدت اقامت در خارجه برای خدمت دولت ایران در حکم اقامت در خاک ایران است.

قانون اساسی جمهوری اسلامی در سال ۱۳۶۸ بازنگری شده و تغییراتی در برخی اصول بوجود آمد. و در حال حاضر مشتمل بر چهارده فصل و یکصد و هفتاد و هفت اصل می باشد.

قانون اساسی جمهوری اسلامی با تکیه بر جهان بینی و ایدئولوژی الهی و با شناخت ابعاد وجودی انسان، حقوقی را برای فرد برشمرده است که توجه به آن ها می تواند، شناخت و بصیرت انسان را برای ایجاد ارتباط درست و منطقی با دولت و همچنین در ارتباط با افراد دیگر اجتماع، افزایش دهد و موجب سلامت و اعتدال جامعه گردد. که در اینجا به برخی از آن ها می پردازیم.

۱۰- تساوی حقوق

مطابق اصل ۱۹ قانون اساسی «مردم ایران از هر قوم و قبیله ای که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.»

در اصل ۲۰ نیز آمده است: «همه ی افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه ی حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند.»

۲۰- حقوق زن

دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

- ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.

-حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست.

- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کيان و بقای خانواده.

-ایجاد بیمه ی خاص یبویگان و زنان سالخورده و بی سرپرست.

-اعطای قیومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه ی آنها در صورت نبودن ولی شرعی.» (اصل ۲۱)

۳۰- مصونیت جان، مال و حیثیت

در اصل ۲۲ آمده است: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز می کند.

۴۰- آزادی عقیده
مطابق اصل ۲۳ قانون اساسی: «تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مواخذه قرار داد.

۵۰- آزادی مطبوعات

در اصل ۲۴ آمده است: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشند.
تفصیل آن را قانون معین می کند.

۶۰- آزادی احزاب

در اصل ۲۶ مقرر شده است: «احزاب، جمعیت ها. انجمن های سیاسی و صنفی و انجمن های اسلامی یا اقلیت های دینی شناخته شده آزادند، مشروط به اینکه اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی را نقض نکنند. هیچ کس را نمی توان از شرکت در آن منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

۷۰- آزادی در انتخاب شغل

«هرکس حق دارد، شغلی را که بدان مایل است و مخالف اسلام و مصالح عمومی و حقوق دیگران نیست برگزیند. دولت موظف است با رعایت نیاز جامعه به مشاغل گوناگون، برای همه ی افراد امکان اشتغال به کار و شرایط مساوی را برای احراز مشاغل ایجاد نماید»

۸۰- تأمین اجتماعی

به طبق اصل ۲۹ قانون اساسی: «برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح، عیازت به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت های پزشکی به صورت بیمه و غیره حتی است همگانی.»

دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و املاک حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی قوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

۹۰- آموزش و پرورش رایگان

مطابق اصل ۳۰ قانون اساسی: «دولت موظف است وسایل آموزش و پرورش رایگان را برای همه ی ملت تا پایان دوره ی متوسطه فراهم سازد و وسایل تحصیلات عالی را تا سرحد خودکفایی کشور به طور رایگان گسترش دهد.
ازدیگر موارد حقوق شهروندی در ایران هم می توان بطور خلاصه به مواردی همجونی، مسکن، کفالت، حق دادخواهی، حق انتخاب وکیل، مجازات به موجب قانون، اصل برائت، ممنوعیت شکنجه، حفظ حرمت و حیثیت اشخاص، ممنوعیت اغراض به دیگران و حق تابعیت اشاره کرد.

مفهوم شهروندی در حقوق ایران

اصطلاح «شهروند» در متن بسیاری از مقررات به کار رفته است. در قانون احترام به آزادی های مشروع و حفظ حقوق شهروندی، مصوب ۱۵/۲/۸۳ مجلس شورای اسلامی، که در مقام صیانت حقوق قضایی شهروندی است، مثل حق دفاع متهم، حق استماع موازین قانونی در موقع دستگیری، بازجویی و تحقیق از اشخاص، منع شکنجه و لزوم رعایت اصل برائت، به نظر می رسد که «شهروند» در این قانون منحصر به تبعه نبوده و همه افراد را صرف نظر از تابعیت و اقامت در بر می گیرد. در حالی که در قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی، مصوب ۱۳/۲/۸۴، در تبصره ۴ ماده ۸ که، اصطلاح «شهروندان خارجی مقیم جمهوری اسلامی ایران» و در ماده ۷ آن که عبارت «بنازه‌ها شهروندان» به کار رفته است.

به نظر می رسد که منظور از شهروند فقط «تبعه» است. همچنین در آیین نامه تعزیرات حکومتی در شهرداری های کشور در خصوص شهروندان و کارکنان، مصوب ۲۵/۲/۱۳۶۷و در قانون معاهده اساس روابط متقابل و اصول همکاری بین جمهوری اسلامی ایران و فرانسویان وروسیه مصوب ۱۶/۱۰/۱۳۸۰، در تبصره ۸ آن در خصوص تسهیلات برای «روادید» برای شهروندان طرف دیگر» نیز منظور از شهروند، تبعه است. بنابراین می توان گفت که در نحوه استفاده از این اصطلاح در مقررات مدون، نظم خاصی حاکم نیست و در قوانین و سایر مقررات در هر دو معنا به کار گرفته شده است. در حقوق ایران در پاره مدنی از حقوق مدنی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و در مواردی فرهنگی بین اتباع و غیر اتباع، حسب مورد، تفاوت های جزئی یا کلی وجود دارد. برای اینکه «شهروندی» دارای مفهوم و جوهره واقعی باشد، شهروندان باید بر مبنای معیارهای عینی و شفاف مورد قضاوت قرارگیرند. لذا «شهروندی» در ابتدا خودش یک فواست و در ادامه زاینده حقوق متعدد دیگری برای شهروند می باشد.

از این رو «شهروندی» توانائی افراد را برای قضاوت در مورد زندگی خودشان تصدیق می کند و زندگی آنها از پیش به وسیله نژاد، مذهب، طبقه، جنسیت و یا صرفاً از روی یکی از هویت شان تعیین نمی شود.

بنابراین، ویژگی کلیدی کلمه «شهروندی» که آن را از «تابعیت» صرف متمایز می کند وجود یک اخلاق مشارکت است. به این لحاظ از آنجا که «شهروندی» در مورد روابط انسانی یک تعریف ساده و ایستنا را که برای همه جوامع در همه زمان ها به این کار رود برمی تابد.

لیکن، می توان گفت که شهروندی «موقعیتی است که فرد با برخورداری از آن می تواند در یک جامعه سیاسی، اخلاقی شده و زندگی خود را بر اساس وابستگی های متقابل و بر اساس موازین و تعادل حقوق و مسئولیت های اجتماعی ساماندهی کند.

تطبيق قاعده فقهی «البینه علی المدعی» با حقوق شهروندی تعریف فقهی

عنوان بینه در ایران فقط بویژه در مسائل مربوط به دعاوی و مخاصمات - در معنای شهادت معتبر شرعی به کار رفته است؛ لیکن در اینکه این کاربرد از باب استعمال عام در خاص است یا از باب انطباق عام بر افراد، اختلاف است. در کاربرد اول، بینه از مفهوم لغوی به معنای شرعی نقل یافته و معنای اصطلاحی پیدا کرده است؛ لیکن در کاربرد دوم، در همان معنای لغوی به کار رفته است و انطباق عام بر افراد خود موجب اعراض از معنای لغوی آن نخواهد شد. برخی احتمال انتقال بینه از معنای لغوی به معنای خاص اصطلاحی در باب دعاوی را بعید ندانسته‌اند. اختلاف دیگر درباره بینه مربوط به ثبوت حقیقت شرعی برای آن در کلام شارع- یعنی روایات بویژه روایات صادر از رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم عدم ثبوت آن است . برخی به‌طور کلی منکر ثبوت حقیقت شرعی برای بینه شده و گفته‌اند: بینه در روایات همانند قرآن در معنای لغوی استعمال شده است. برخی دیگر ثبوت آن را در عصر ائمه علیهم السلام پذیرفته ولی در عصر نبی اکرم صلی الله علیه و آله مورد تردید و تأمل قرار داده‌اند. بنابر ثبوت معنای اصطلاحی برای بینه، در بیان مصادیق آن، نظرات مختلف است.

معرفی کتاب/آسیب شناسی فقهی قوانین مقوق

منفذی داری به بحر ای آبگیر ننگ دار از آب جستن از غدیر

به قول مرحوم کاتوزیان تمام افراد سرشاس و با اسم و رسم در حقوق ایران که نظریاتشان تأثیر گذار بوده و بر دل افراد نشسته کسانی بودند که با حوزه ها بودند ، یا از آن الهام گرفته بودند.کسانی که برای اول بار حقوق اروپایی را از سرزمینی دیگر آوردند، توانستند آن را بر شاخه ی درخت مناسب پیوند بزنند و نهادی که وارداتی بود هیچگاه پذیرفته نشد اگر بنوان برای قوانین پایه ای در فقه پیدا کرد بسیار بهتر است که ما جامعه ی عاریتی نوشیم! بلکه کهنه جامه ی خودمان را که به آن افتخار می کنیم بر تن کنیم.

قانون اصلی ترین محل نزاع اندیشمندان ایرانی در باب دنیای متجدد بوده و این مفهوم از آغازین روز ورود خود به ایران چاره‌ای جز سنجیدن نسبتش با شرع نداشت. این کنکاش در باب قوانین اگر چه صیغه ی تاریخی دارد اما به تاریخ نیوسته و کماکان یکی از پرسش های اساسی حقوق می باشد.

قوانین بشری همواره در معرض تغییر و تحول است و گذر زمان غبار کهنگی را بر بسیاری از قوانین می نشاندن وظیفه ما این است که این گرد و غبار نشسته را از چهره مقررات گذشته بردزیم و آن را با نیازهای روز جامعه منطبق کنیم ، علاوه بر این با توجه به تغییرات و تحولات گسترده نظام حقوقی کشور لزوم تطبیق قوانین و مقررات با اصول و موازین شرعی و ضرورت بازنگری در قوانین را دوچندان می کند.

کتابی که در این بخش برای معرفی در محضر شما عزیزان قرار دارد آسیب شناسی فقهی قوانین حقوقی است

کتاب با عنایت به ترتیب قوانین در قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷ به ترتیب مسائلی در باب اموال و سپس اشخاص در جلد ۱ ، ادامه مباحث اشخاص و ادله ی اثبات دعوا در جلد ۲ و قانون مسئولیت مدنی و آیین دادرسی مدنی در جلد ۳ قرار دارد و

به صورت مقاله به مقاله دسته بندی شده که خلاها ، ابهامات و تعارض قوانین را از منظر فقهی مورد بررسی قرار می دهد درهر یک از مقالات ابتدا نص ماده قانونی و سپس نوع ابهام یا اشکال و تعارضات را بیان می کند و توضیحات مبسوط را در آن زمینه چه از منظر فقهی و چه قانونی بررسی می کند و در انتها نتیجه ی آن را از منظر فقهی به صورت استدلالی شرح می کند و تعارض را بر طرف می کند

برای مثال یکی از ابهامات اساسی ما در ماده ۳ ق.آ.م.د است که بیان داشته:«قضات دادگاه ها موظفند موافق قوانین به دعای رسیدگی کرده،حکم مقتضی صادر و یا فصل ضموتم نمایند. در صورتی که قوانین موضوعه کامل یا مریح نبوده یا متعارض باشند یا اصلا قانونی در قضیه مطرحوه وجود نداشته باشد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر و اصول حقوقی که مغایر با موازین شرعی نباشد، حکم قضیه را صادر نمایند…» همینطور ماده ۲۱۴ آ.د.ک بیان کرده:«رأی دادگاه باید مستدل و موجه بوده و مستند به مواد قانون و اصولی باشد که براساس آن صادر شده است. دادگاه مکلف است حکم بر قضیه را در قوانین مدون بیابد و اگر قانونی در خصوص مورد نباشد با استناد به منابع فقهی معتبر یا فتاوی معتبر حکم قضیه را صادر نماید…» در اصل ۱۶۷ ق.ا گفته شده:« قاضی موظف است کوشش کند حکم هر دعوا را در قوانین مدونه بیابد و اگر نیابد با استناد به منابع معتبر اسلامی یا فتاوی معتبر، حکم قضیه را صادر نماید »

نام کتاب: آسیب شناسی فقهی قوانین حقوقی

معاونت آموزش و تحقیقات قوه قضاییه

نشر قضا(وابسته به مرکز تحقیقات فقهی قوه قضاییه)

سال نشر: ۱۳۸۸

